

Загальнотеоретична характеристика основних вимог ефективності правозастосовних актів

Буц Олена Володимирівна¹

Опубліковано	Секція	УДК
14.05.2024	Право	340.132.6

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11189446>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Стаття присвячена теоретико-правовому аналізу основних вимог ефективності правозастосовних актів. Зокрема зосереджено увагу на трьох основних вимогах ефективності правозастосовних актів – обґрунтованості, законності, доцільності. Встановлено, що вимога обґрунтованості правозастосовного акту є критерієм відповідності явлень суб'єкта правозастосування про обставини, що мали місце у певні правовій ситуації; вимога законності полягає в тому, що процес застосування норм права має відбуватися у відповідності до законодавчо встановленої процедури та у межах, встановлених законом; вимога доцільності полягає у відповідності діяльності правозастосовних органів конкретним умовам місця й часу, враховуючи характерні риси особи, щодо якої приймається рішення, специфіку (особливість) ситуації. Зроблено висновок, що всі вимоги ефективності правозастосовних актів взаємопов'язані, вони доповнюють, розкривають, розширюють один одного. Разом з тим, наведений перелік вимог ефективності правозастосовних актів не можна вважати вичерпним.

Ключові слова: вимоги ефективності правозастосовних актів, обґрунтованість, законність, доцільність, ефективність правозастосовних актів.

General theoretical characteristics of the main requirements for the effectiveness of law-enforcement acts

Annotation. The article is devoted to the theoretical and legal analysis of the main requirements for the effectiveness of law-enforcement acts. In particular, attention is focused on the three main requirements for the effectiveness of law-enforcement acts – reasonableness, legality, expediency. It has been established that the requirement of the validity of a law-enforcement act is a criterion of conformity of the phenomena of the subject of law enforcement about the circumstances that took place in a certain legal situation; the requirement of legality consists in the fact that the process of application of legal norms must take place in accordance with the legally established procedure and within the limits established by law; the requirement of expediency consists in compliance of the activity of law-enforcement bodies with specific conditions of place and time, taking into account the characteristic features of the person in respect of whom the decision is made, the specificity (particularity) of the situation. It was concluded that all requirements for the effectiveness of law-enforcement acts are interconnected, they complement, reveal, expand each other. A law-enforcement act, as an act

¹ Адвокат, м. Запоріжжя, Україна, butsv@i.ua, ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-2761-4680>

of individual regulation, directly affects the legal life of society, establishes certain rights and obligations of a person. This determines the importance of this tool in the mechanism of legal regulation and determines the continuation of scientific research on the requirements for the effectiveness of law-enforcement acts. The combined application of requirements to law-enforcement acts helps to ensure their effectiveness, quality, compliance with the rights and legitimate interests of legal subjects. At the same time, the given list of requirements for the effectiveness of law-enforcement acts cannot be considered exhaustive, because the legislation of Ukraine is rapidly developing and is increasingly oriented towards European standards of law enforcement activity. This is also reflected in updating the system of requirements for correct and effective law-enforcement. A law-enforcement act will be effective if the subject of power powers simultaneously complies with the following requirements: rule of law, legality, equality before the law, reasonableness, impartiality (impartiality) of the subject of power powers, good faith and prudence, openness, timeliness and a reasonable term, efficiency, formality, guaranteeing the participation of a private person in the consideration and decision of a case concerning him, the language of law enforcement and record keeping, etc. Each of these requirements is a criterion that any law-enforcement act must meet.

Keywords: requirements for the effectiveness of law-enforcement acts, justification, legality, expediency, effectiveness of law-enforcement acts.

Вступ

Враховуючи важливість правозастосовних актів в механізмі правового регулювання суспільних відносин, вони мають відповідати низці вимог, що гарантує можливість їх виконання, обов'язковість їх приписів. Саме відповідність цим вимогам можна вважати передумовою ефективності правозастосовних актів. Разом з тим, неможливо навести повний та вичерпний перелік цих вимог, адже питання видання, оформлення та дії правозастосовних актів регламентуються різними галузями матеріального та процесуального законодавства. При винесені акту суб'єкт правозастосування керується широким спектром нормативно-правових актів.

В юридичній науці теоретико-правові та практичні аспекти обґрунтованості, законності та доцільності як вимог ефективності правозастосовних актів становили предмет наукового пошуку як представників теорії права, так і фахівців юридичної практики. Зокрема окремі особливості обґрунтованості, законності та доцільності як вимог ефективності правозастосовних актів розкрито в працях таких вчених як І. Борщевський, Д. Бочаров, С. Васильєв, Л. Кельман, М. Курило, П. Павлишин, А. Перепелюк, С. Погребняк, С. Сенік та інші.

Метою даної статті є теоретико-правовий аналіз основних вимог ефективності правозастосовних актів. Поставлена мета потребує виконання таких завдань: дослідити основні доктринальні підходи до розуміння вимог ефективності правозастосовних актів; виявити характерні особливості основних вимог ефективності правозастосовних актів – обґрунтованості, законності та доцільності; встановити проблемні моменти реалізації вимог ефективності правозастосовних актів у практичній діяльності суб'єктів правозастосування.

Результати

У теорії права «традиційними» вважаються наступні вимоги, що висуваються до правозастосовного акту:

- 1) вимога обґрунтованості;
- 2) вимога законності;
- 3) вимога доцільності [9, с. 20].

Обґрунтованість є однією з визначальних вимог здійснення правозастосовної діяльності та є передумовою винесення законного рішення по справі. С. Лисенков вважає, що застосування норм права буде правильним та ефективним лише тоді, коли цей процес буде законним та обґрунтованим [24, с. 214]. Правозастосовний орган, вирішуючи будь-яку справу, повинен виявити всі причетні до неї факти, всебічно та об'єктивно дослідити всі істотні обставини справи, ретельно та неупереджено вивчити їх, визначити достовірні та відкинути сумнівні й сторонні. А потім на основі зроблених висновків винести законне та обґрунтоване рішення по справі. Обґрунтованість передбачає підтвердження правильності всіх висновків, що містяться в конкретному правозастосовному акті, посиленням на відповідні норми права, сукупністю доказів та взаємопов'язаних із ними переконливих доводів [11, с. 227].

Крім того, обґрунтованість ухвалених рішень є необхідною умовою, яка уможливорює не лише його законність та справедливість, але й здійснення опротестування неправосудних рішень. Так, наприклад, у ст. 379 Цивільного процесуального кодексу України в якості підстав для скасування рішення суду першої інстанції і ухвалення нового рішення або зміни рішення є: неповне з'ясування судом обставин, що мають значення для справи; недоведеність обставин, що мають значення для справи, які суд вважав встановленими; невідповідність висновків суду обставинам справи [25]. Таким чином, як справедливо зазначає Д. Бочаров, обґрунтування є невід'ємною динамічною складовою правозастосовної діяльності, а обґрунтованість – її засадничою вимогою. Обґрунтованим має бути не лише акт правозастосування, але й сама діяльність суб'єкт правозастосування [2, с. 13].

«Загальними вимогами, які висуваються до актів індивідуальної дії як актів правозастосування, є їх обґрунтованість та вмотивованість, тобто наведення суб'єктом владних повноважень конкретних підстав прийняття (фактичних і юридичних) таких актів, а також переконливих і зрозумілих мотивів їх прийняття» [16]. Про це зазначено в постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду, ухваленій за результатами перегляду в касаційному порядку справи за позовом Державної установи Національний антарктичний науковий центр, яка оскаржила висновок Державної аудиторської служби України у тій частині, де встановлено порушення позивачем законодавства щодо неправомірного обрання та застосування процедури державної закупівлі дослідницьких послуг з матеріально-технічного забезпечення Українських антарктичних експедицій за переговорною процедурою Prozorro [3].

Так, Держаудитслужба зазначила, що Національний антарктичний науковий центр на порушення п. 2 ч. 2 ст. 35 Закону України «Про публічні закупівлі» [20] застосував переговорну процедуру закупівлі, мотивуючи це відсутністю конкуренції на відповідному ринку, та уклав договір про закупівлю з постачальником. Однак за результатами моніторингу закупівлі була встановлена наявність альтернативної компанії, що висловила готовність взяти участь у тендері, тож позивач мав здійснити закупівлю із застосуванням процедури відкритих торгів. З огляду на це позивача було зобов'язано вжити заходів щодо усунення виявлених порушень. Зазначається, що позивач заперечив проти того, що порушив законодавство, обравши переговорну процедуру закупівлі, а також зазначив, що висновок відповідача про наявність порушень є необґрунтованим, у констатуючій частині не містить конкретних зобов'язань з усунення порушень та вказівки, які саме порушення мають бути усунені. Просив визнати висновок відповідача про результати моніторингу закупівлі протиправним і скасувати його [3].

ВС задовольнив позовні вимоги, зазначивши, що зміст спірного висновку, який є індивідуально-правовим актом і породжує права та обов'язки для позивача, має

відповідати вимогам, визначеним у ст. 2 КАС України [7], відповідно до яких обґрунтованість є однією з обов'язкових ознак рішення (дії, бездіяльності) суб'єкта владних повноважень, що підлягає встановленню адміністративним судом [3].

Таким чином, системний аналіз установлених обставин справи дав змогу дійти висновку, що з метою виконання вимоги щодо обґрунтованості спірного висновку відповідачеві не достатньо вказати у його змісті на факт відповідного правопорушення. Відповідач зобов'язаний навести опис порушення (порушень) законодавства у сфері публічних закупівель, виявленого(их) за результатами моніторингу закупівлі (ст. 7-1 Закону України «Про публічні закупівлі», розд. III Порядку заповнення форми висновку про результати моніторингу закупівлі, затвердженого наказом Держаудитслужби України від 23 квітня 2018 року № 86 та зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 1 червня 2018 року за № 654/32106).

У цій справі, як встановили суди, відповідач обмежився лише вказівкою на невідповідність інформації, наведеної в повідомленні про намір укласти договір, процедурі закупівлі. Проте жодних фактичних обставин, на підставі яких відповідач дійшов таких висновків, у спірному висновку не наведено. Крім цього, зазначивши у висновку про необхідність «усунути порушення законодавства в сфері публічних закупівель», відповідач не конкретизував, яких саме заходів має вжити позивач, не визначив способу усунення виявлених під час моніторингу порушень, що свідчить про його нечіткість та невизначеність [3].

Як зазначається, можливість усунення виявлених порушень прямо залежить від чіткого визначення суб'єктом владних повноважень конкретного заходу (варіанта поведінки), яких слід вжити уповноваженій особі замовника для усунення порушень. Спонування позивача самостійно визначити на підставі невизначених норм, яких саме заходів слід ужити для усунення виявлених порушень, може призвести до нового можливого порушення позивачем чинного законодавства. Зазначене є порушенням вимог закону в частині змісту висновку як акту індивідуальної дії [3].

Так, ВС визнав, що зобов'язальний характер вимоги щодо усунення правопорушення свідчить про встановлення цього порушення і про визначення імперативного обов'язкового способу його усунення [16].

Отже, вимога обґрунтованості правозастосовного акту є однією з найважливіших при розгляді питання про дієвість такого акту. Необґрунтований правозастосовний акт підлягає відміні у порядку, передбаченому галузевим законодавством, в межах якого він був прийнятий.

Таким чином, вимога обґрунтованості правозастосовного акту є критерієм відповідності явлень суб'єкта правозастосування про обставини, що мали місце у певні правовій ситуації.

Вимога законності полягає в тому, що процес виконання норм права має відбуватися у відповідності до законодавчо встановленої процедури та у межах, встановлених законом. На думку П. Павлишина, правозастосовний орган, вирішуючи справи, має керуватися нормою (сукупністю норм) права, які безпосередньо торкаються розглянутої справи, діяти в межах своєї компетенції, не ухилятися від застосування норми, а також не зупиняти дію норми довільно з певного приводу (застарілість, невідповідність місцевим умовам тощо) або під впливом особи (органу), не уповноваженої на те законом, а в разі порушень встановленого порядку, нести юридичну відповідальність [10, с. 33]. Вимога законності стосується як процедури правозастосовного провадження (строки, порядок, повноваження суб'єкта правозастосування), так і відповідності закону самого результату правозастосування (зміст, форма правозастосовного акту).

Ця вимога вказує на неприпустимість зловживання суб'єктами правозастосування своїми повноваженнями, а також виходу за межі своєї компетенції. Разом з тим слід враховувати зауваження Ю. Тихомирова про те, що реалізації принципу законності в правозастосовній діяльності суб'єктів права часто заважає неправильне трактування відомого принципу «дозволено все, що не заборонено законом». Однак, як справедливо було зазначено вченими-юристами, такий принцип не підходить для регулювання діяльності у сфері управління, де повинен застосовуватись дозвільний порядок і визначення виключної компетенції адміністрації. На думку С. Алексєєва, вичерпний перелік її прав і обов'язків (можна тільки те, що прямо дозволено законом) – ось принцип, який створює дійсно законну основу для адміністративного розсуду [11, с. 246–247].

Одним з основних проявів законності є однакове застосування норм права щодо схожих ситуацій. Має існувати «узгодженість між офіційними діями та проголошеною нормою». У правовій системі не повинно бути жодних правових «оазисів», тобто зон, у яких теоретично чинне право на практиці не є обов'язковим. Подібні зони підривають довіру до правових інститутів, а з нею – ідею верховенства права. Суб'єкти права мають бути впевнені у можливості реалізації своїх прав і необхідності виконання правових обов'язків. Це переконання повинно бути забезпечене функціонуванням судової системи, чиї рішення щодо застосування закону є остаточними, обов'язковими і підлягають ефективному виконанню [13, с. 165].

Важко не погодитися із М. Курило в тому, що законність пов'язується з безумовним дотриманням як матеріального, так і процесуального права під час розгляду й ухвалення судових рішень. Водночас поняття законності щодо норм права полягає в однотипному розумінні їх змісту на всій території України всіма суддями, оскільки законність не може бути місцевою чи апеляційною, законність повинна бути єдиною для всієї судової системи [8, с. 275].

У цивільному судочинстві до усіх судових актів пред'являється така вимога як законність (ч. 1 ст. 263 ЦПК України). Законність – це одна з вимог, яка пред'являється до судових рішень як актів правосуддя. Відповідно до ч. 2 ст. 263 ЦПК України законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права із дотриманням норм процесуального права [25].

Відома вітчизняна вчена-цивіліст С. Фурса зазначає, що законність поглинає дотримання норм як матеріального, так і процесуального права. Виходячи з аналізу норм ЦПК, де йдеться про умови порушення норм матеріального права, слід зробити висновок, що ухвалюючи рішення суддя повинен правильно застосовувати закон, який підлягає застосуванню до даних правовідносин, не застосовувати закон, який не підлягає застосуванню до даних правовідносин. Слід погодитись з нормами ЦПК, де йдеться тільки про правильне застосування закону, що свідчить про його однозначне сприйняття. Закон має бути викладено так, щоб його не потрібно було тлумачити, він повинен однозначно сприйматися усіма суб'єктами його застосування. У противному разі потрібно буде при вирішенні справ постійно звертатися до Конституційного Суду» [22, с. 132].

Верховний Суд України у п. 1 постанови Пленуму від 18 грудня 2009 р. «Про судові рішення у цивільній справі» вказав, що «рішення є законним тоді, коли суд, виконавши всі вимоги цивільного судочинства відповідно до статті 2 ЦПК, вирішив справу згідно з нормами матеріального права, що підлягають застосуванню до даних правовідносин відповідно до статті 8 ЦПК, а також правильно витлумачив ці норми. Якщо спірні правовідносини не врегульовані законом, суд застосовує закон, що регулює подібні за змістом відносини (аналогія закону), а за відсутності такого – суд виходить із загальних засад законодавства (аналогія права)» [21].

Можна стверджувати, що у діях суду реалізуються норми матеріального та процесуального права. У зв'язку з цим, на думку С. Сенік, із законності судового акту впливає ряд вимог, яким повинно відповідати будь-яке судове рішення. Приміром, рішення, ухвалене судом I інстанції є законне, якщо воно базується на правильному застосуванні норм матеріального права і при його ухваленні був дотриманий встановлений ЦПК України порядок провадження у цивільній справі в суді першої інстанції. Тому, залежно від обставин справи, які були з'ясовані під час розгляду справи, суд застосовує норму матеріального права або відмовляє в цьому, але у всіх випадках він з'ясовує зміст правової норми, тлумачить її стосовно предмету та підстав конкретної цивільної справи [23, с. 157].

Аналізуючи таку вимогу як законність рішення, О. Перунова зазначає, що процес відшукування правової норми повинен починатися для суду з моменту вирішення судом питання про право на подання позову, причому початковими даними будуть обставини, які є у позові. Без застосування правильної правової норми немає правосуддя і пропонує доповнити зміст ЦПК України «положенням про обов'язок позивача вказувати на правову норму, що є підставою порушення справи у його спорі» [12, с. 10]. Загалом погоджуючись із висловленою думкою, треба зазначити, що позиція щодо обов'язку позивача вказувати на правову норму, що є підставою порушення справи у його спорі, на нашу думку, виглядає сумнівною. Звичайно, що вказівка на норму права, яка підлягає застосуванню, відповідала б інтересам позивача та полегшила б завдання суду у вирішенні правової вимоги. Разом з тим, тільки на суд може покладатись обов'язок встановити наявність або відсутність правовідносин, що є предметом розгляду в суді, та застосувати до них відповідні норми матеріального права.

Дану законодавчу норму неодноразово підтримував і Верховний Суд у своїх правових позиціях. Зокрема, у постанові від 4 грудня 2019 року у справі № 917/1739/17 Велика Палата Верховного Суду дійшла наступних висновків: «суди, з'ясувавши при розгляді справи, що сторона або інший учасник судового процесу на обґрунтування своїх вимог або заперечень послався не на ті норми права, що фактично регулюють спірні правовідносини, самостійно здійснює правильну правову кваліфікацію останніх та застосовує для прийняття рішення ті норми матеріального і процесуального права, предметом регулювання яких є відповідні правовідносини» [14]. Аналогічну правову позицію викладено і у постанові Великої Палати Верховного Суду від 25.06.2019 у справі № 924/1473/15 (провадження № 12-15гс19) [14], а також у постанові Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 23.10.2019 у справі № 761/6144/15-ц (провадження № 61-18064св18) [18].

Слід зазначити, що інша позиція законодавця викладена в ГПК України. Так, відповідно до п. 5 ч. 3 ст. 162 ГПК України у позовній заяві повинні бути зазначені правові підстави позову [5]. Отже, подаючи позовну заяву у господарській справі позивач зобов'язаний обґрунтувати свої вимоги відповідними нормами права. Разом з тим, у постанові КГС ВС від 20 січня 2020 року у справі № 916/556/19 зазначено, що «саме на суд покладено обов'язок надати правову кваліфікацію відносинам сторін виходячи із фактів, установлених під час розгляду справи, та визначити, яка правова норма підлягає застосуванню для вирішення спору. Самостійне застосування судом для прийняття рішення саме тих норм матеріального права, предметом регулювання яких є відповідні правовідносини, не призводить до зміни предмета позову та/або обраного позивачем способу» [17].

Таким чином, узагальнюючи норми законодавства та правові позиції ВС, можна зробити висновок, що в позовній заяві (заяві) позивач (заявник) повинен зазначити підстави своїх правових вимог, і має право зазначити посилання на певну норму закону, яку суд може змінити, якщо її дія не поширюється на ці правовідносини.

Отже, судовий акт є законним при умові, що суд:

- а) правильно застосував норми матеріального і процесуального права;
- б) у разі протиріччя між правовими нормами ухвалив рішення відповідно до правових положень, які мають вищу юридичну силу;
- в) за відсутності правових норм, які регулюють спірні правовідносини, застосував закон, який регулює подібні правовідносини, а за відсутності такого закону виходив із загальних засад законодавства;
- г) у разі суперечностей внутрішнього законодавства міжнародним договорам застосував норми, встановлені цими договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [23, с. 159–160].

Незаконність судового рішення є підставою для скасування його вищестоящою інстанцією та ухвалення нею нового судового рішення або його зміни. У ч. 3 ст. 376 ЦПК України визначено підстави порушення норм процесуального права, встановлення яких має наслідком обов'язкове скасування судового рішення суду першої інстанції та ухвалення нового судового рішення, а саме:

- 1) справу розглянуто неповноважним складом суду;
- 2) в ухваленні судового рішення брав участь суддя, якому було заявлено відвід, і підстави його відводу визнано судом апеляційної інстанції обґрунтованими, якщо апеляційну скаргу обґрунтовано такою підставою;
- 3) справу (питання) розглянуто судом за відсутності будь-якого учасника справи, не повідомленого належним чином про дату, час і місце засідання суду (у разі якщо таке повідомлення є обов'язковим), якщо такий учасник справи обґрунтовує свою апеляційну скаргу такою підставою;
- 4) суд прийняв судові рішення про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки осіб, що не були залучені до участі у справі;
- 5) судові рішення не підписано будь-ким із суддів або підписано не тими суддями, які зазначені у рішенні;
- 6) судові рішення ухвалено суддями, які не входили до складу колегії, що розглядала справу;
- 7) суд розглянув в порядку спрощеного позовного провадження справу, що підлягала розгляду за правилами загального позовного провадження [25].

Вимога доцільності полягає у відповідності діяльності правозастосовних органів конкретним умовам місця й часу, враховуючи характерні риси особи, щодо якої приймається рішення, специфіку (особливість) ситуації. Правозастосовний орган повинен у межах норми обрати рішення, яке найповніше відображає зміст закону. Прикладом доцільності може слугувати термін «трансформація юридичної відповідальності», тобто законодавець передбачає, що за наявності достатніх підстав міри юридичної відповідальності більш суворого характеру можуть бути замінені на міри менш суворого характеру, а за інших обставин замінено заходом суспільно-виховного впливу, ще в інших – заходи юридичного впливу зовсім не застосовуються, тобто це може бути у вигляді усного зауваження [6, с. 44].

Стосовно доцільності правозастосування П. Недбайло, зокрема, вважав, що доцільність у застосуванні та виконанні правових норм є такою їх реалізацією, за якої не просто досягається мета закону, що полягає у певних матеріальних або соціально-культурних результатах, але найбільш повно досягається ця мета у конкретних, історично визначених умовах місця та часу. Тобто головною метою доцільності правозастосування є досягнення того соціального ефекту, заради якого було створено норму права [11, с. 247].

Зокрема, П. Рабінович вважає, що доцільним має визнаватися лише такий варіант застосування норми, який дозволяє найкращим чином (за даних умов) досягти її мети.

Таке розуміння доцільності ґрунтується на діалектиці співвідношення мети та способів її досягнення: будь-яка мета зазвичай може бути реалізована в конкретних умовах за допомогою різних дій (засобів). Усі такі дії будуть доцільними в широкому розумінні доцільності, але нерівноцінними з огляду на ступінь, рівень доцільності: деякі з них забезпечуватимуть досягнення мети швидше, простіше, з меншими «витратами», ніж інші [11, с. 247].

На думку Д. Бочарова, вимога доцільності пояснює загальну спрямованість і мету правозастосування, тому поняття доцільності правозастосовної діяльності має щонайменше два смислових прошарки: в першому випадку доцільність правозастосовної діяльності передбачає цілеспрямованість й ефективність такої діяльності, а у другому поняття доцільності співвідноситься з поняттям оптимальності. Прикладами він називає висування версій, інтерпретацію текстів нормативно-правових актів та доказового матеріалу, формування доказової бази рішення та його обґрунтування [2, с. 14].

Водночас, С. Васильєв ставить під сумнів самостійність вимоги доцільності правозастосовних актів, вважаючи, що категорія доцільності є предметом вибору при здійсненні судового розсуду в разі застосування при розгляді та вирішенні конкретної справи відносно-визначеної правової норми або положень постанов пленуму Вищого спеціалізованого суду, Конституційного суду, що закріплюють зазначену категорію або встановлюють цілі, завдання закону чи іншого нормативного акту. Отже, обов'язок суду знаходити доцільне рішення при застосуванні розсуду за чинним цивільним процесуальним правом і не може розглядатися як вимога, що пред'являється до судових рішень поряд з вимогами законності, обґрунтованості. Це вимога правильного застосування закону (як один із рецептів правильного застосування судового розсуду), отже, вона повністю охоплюється вимогою законності [3].

Найбільш вдало, на наш погляд особливості доцільності як вимоги ефективності правозастосовних актів І. Борщевський, а саме:

1. Вимога доцільності заснована на потребах держави, суспільства і особистості; реалізується як у правотворчій, так і правозастосовній діяльності; знаходить безпосереднє вираження у виборі та реалізації найбільш ефективного, оптимального, у кожному конкретному випадку рішення.
2. Не зважаючи на те, що доцільність тісно пов'язана з принципом справедливості, вона є самостійною правовою вимогою, що висувається до актів застосування норм права і виявляється лише в рамках закону. Тільки справедливе рішення може бути доцільним, а не навпаки.
3. У випадках, коли закон передбачає різні варіанти вирішення питання залежно від конкретних умов та обставин, або вирішення питання в зазначених законом межах надається на розсуд суду, доцільним рішенням буде те, яким у повному обсязі досягається мета закону, тобто йдеться про вимогу знаходити оптимальне вирішення питання у випадках, коли в межах, встановлених законом, можливі різні варіанти вирішення на основі врахування конкретних умов.
4. Будь-яка юридична діяльність потребує використання принципу доцільності [1, с. 19–20].

Висновки

Підсумовуючи, слід зауважити, що всі вимоги ефективності правозастосовних актів взаємопов'язані, вони доповнюють, розкривають, розширюють один одного. Правозастосовний акт, як акт індивідуального регулювання, безпосередньо впливає на правове життя суспільства, встановлює певні права та обов'язки особи. Це визначає важливість цього інструменту у механізмі правового регулювання та зумовлює

продовження наукових пошуків щодо вимог ефективності правозастосовних актів. Сукупне застосування вимог, що висуваються до правозастосовних актів сприяє забезпеченню їх ефективності, якості, дотриманню прав та законних інтересів суб'єктів права.

Разом з тим, наведений перелік вимог ефективності правозастосовних актів не можна вважати вичерпним, адже законодавство України стрімко розвивається та усе більше орієнтується на європейські стандарти правозастосовної діяльності. Це також знаходить свій прояв у оновленні системи вимог до правильного та ефективного правозастосування. Особливо ця система змінилася після прийняття Закону України «Про адміністративну процедуру» [19]. Більшість із закріплених у цьому законі вимог до адміністративних актів мають універсальний характер, тобто стосуються будь-якого правозастосовного акту, який видається суб'єктом владних повноважень. Таким чином, правозастосовний акт буде правомірним при одночасному дотриманні суб'єктом владних повноважень наступних вимог: верховенства права, законності, рівності перед законом, обґрунтованості, безсторонності (неупередженості) суб'єкта владних повноважень, добросовісності та розсудливості, відкритості, своєчасності та розумного строку, ефективності, офіційності, гарантування участі приватної особи у розгляді та вирішенні справи, яка її стосується, мови правозастосування та діловодства та ін. [19]. Кожна із зазначених вимог є критерієм, якому має відповідати будь-який правозастосовний акт.

Список використаних джерел

1. Борщевський І.В. Доцільність в системі принципів застосування норм права. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2020. № 23. С.16–20.
2. Бочаров Д.О. Правозастосовча діяльність: поняття, функції та форми: проблемні лекції. Дніпропетровськ: АМСУ, 2006. 73 с.
3. ВС визначив вимоги до правових актів, які породжують права та обов'язки осіб. *Юридична Газета*. від 30.03.2020 р. <https://yur-gazeta.com/golovna/vs-viznachiv-vimogi-do-pravovih-aktiv-yaki-porodzhuyut-prava-ta-obovyazki-osib.html>
4. Васильєв С.В. Принцип доцільності у цивільному судочинстві України. *Теорія і практика правознавства*. 2015. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2015_2.
5. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України, Верховна Рада України № 1798-XII від 06.11.1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>.
6. Кельман Л.М. Правозастосування як складова частина механізму правового регулювання. *Держава і право*. 2004. Вип. 26. С. 42–47.
7. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України, Верховна Рада України № 2747-IV від 06.07.2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.
8. Курило М. Щодо можливості уніфікації принципів цивільного, адміністративного, господарського та кримінального процесуального права. *Право України*. 2013. № 8. С. 271–277.
9. Малишев Б.В., Москалюк О.В. Застосування норм права (теорія і практика): навч. посіб. Київ: Реферат, 2010. 260 с.
10. Павлишин П.О. Основні напрямки вдосконалення застосування норм права в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2004. № 4. С. 32–36.
11. Перепелюк А.М. Принципи та вимоги права як основоположні засади правозастосовчої діяльності. *Альманах права. Основоположні принципи права як його ціннісні виміри*. 2012. Вип. 3. С. 225–229.

12. Перунова О.М. Процесуальні акти-документи з цивільних справ : автореф. дис. ... канд. юрид.наук : 12.00.03. Харків, 2007. 20 с.
13. Погребняк С.П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика). Харків : Право, 2008. 240 с.
14. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 917/1739/17 від 04.12.2019 р. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/86310237>.
15. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 924/1473/15 (провадження № 12-15гс19) від 25.06.2019 р. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/83025253>.
16. Постанова Верховного Суду у справі № 640/467/19 (адміністративне провадження № К/9901/1118/20) від 05.03.2020 р. URL: <https://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88062082>.
17. Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду у справі № 916/556/19 від 20.01.2020 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/87086769>.
18. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду у справі № 761/6144/15-ц (провадження № 61-18064св18) від 23.10.2019 р. URL: [https://protocol.ua/ua/vs_kgs_same_na_sud_pokladeno_obov_yazok_nadati_pravovu_kv_alifikatsiyu_vidnosinam_storin_ta_viznachiti_yaka_pravova_norma_pidlyagae_zastosuvannya_dlya_virishennya_sporu_\(vs_kgs_916_556_19_20_01_20\)](https://protocol.ua/ua/vs_kgs_same_na_sud_pokladeno_obov_yazok_nadati_pravovu_kv_alifikatsiyu_vidnosinam_storin_ta_viznachiti_yaka_pravova_norma_pidlyagae_zastosuvannya_dlya_virishennya_sporu_(vs_kgs_916_556_19_20_01_20)).
19. Про адміністративну процедуру : Закон України, Верховна Рада України № 2073-IX від 17.02.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text>.
20. Про публічні закупівлі : Закон України, Верховна Рада України № 922-VIII від 25.12.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>.
21. Про судові рішення у цивільній справі : Постанова Пленуму Верховного Суду України № 14 від 18.12.2009 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-09#Text>.
22. Процесуальні документи у цивільних справах (теорія, методика, практика) : науково-практичний посібник. За заг. ред. С.Я. Фурси. Київ : Алерта; ЦУЛ, 2011. 896 с.
23. Сенік С.В. Законність як основна вимога до судових актів в цивільному судочинстві. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету Серія ПРАВО*. 2022. Вип. 69. С. 156–163.
24. Теорія держави і права : навч. посіб. за заг. ред. С.Л. Лисенкова, В.В. Копейчикова. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 368 с.
25. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України, Верховна Рада України № 1618-IV від 18.03.2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.